

La fel ca multe alte instituții, universitățile își cultivă memoria instituțională. Deseori, monografiile istorice se leagă de aniversările la vârste rotunde ale instituțiilor respective. În cazul particular al istoriei Universității „Babeș-Bolyai” termenul asumat inițial – împlinirea în 2009 a 90 de ani de la înființarea universității românești din Cluj – a fost ratat, iar volumul a apărut abia la începutul anului 2012. Pe de altă parte însă, volumul reflectă asumarea de către Universitatea „Babeș-Bolyai” a unei tradiții istorice mai lungi, care cuprinde și colegiul iezuit întemeiat în 1579, și diversele colegii din secolele următoare, și universitatea maghiară care a funcționat la Cluj în anii 1872-1919, 1940-1944 și 1945-1959, ceea ce face ca o raportare exclusivă la anul 1919 să nu mai fie adecvată la conținutul și mesajul principal al volumului.

Volumul este rezultatul unui efort colectiv, autorii monografiei fiind 14 istorici români și maghiari, majoritatea din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității “Babeș-Bolyai” din Cluj, sub coordonarea conf. univ. dr. Ovidiu Ghitta, decanul Facultății.

Structura lucrării pe capitole este următoarea: acad. prof. univ. dr. Ioan – Aurel Pop tratează începuturile învățământului clujean și Colegiul iezuit din 1579-1581; reperele învățământului superior din Cluj în secolul al-XVII-lea sunt prezentate de prof. univ. dr. Doru Radosav; conf. univ. dr. Ionuț Costea realizează tabloul învățământului academic la Cluj în secolul al-XVIII-lea; conf. univ. dr. Judit Pal realizează capitolul referitor la perioada 1800-1872; evoluția Universității “Ferenc Jozsef” între anii 1872-1919 este urmărită de prof. univ. dr. Istvan Csucsujă în colaborare cu prof. univ. dr. Cornel Sigmirean; capitolul despre Universitatea din Cluj între 1919 și 1944 îi are ca autori pe conf. univ. dr. Marcela Sălăgean în colaborare cu cerc. șt. III dr. Ana Maria Stan, lector dr. Szilárd Tóth și Emilia Cișmaș; activitatea Universității regale maghiare “Ferenc József” din Cluj (1940-1944) este descrisă de lector dr. Attila Gábor Hunyadi; despre Universitatea din Cluj în anii 1945-1959 scrie dr. Mihai Teodor Nicoară și despre aceeași perioadă în activitatea Universității “Bolyai” din Cluj scrie lector dr. Tamás Lonhárt; capitolul despre Universitatea “Babeș-Bolyai” în perioada regimului comunist, 1959-1989 are ca autor pe prof. univ. dr. Vasile Vese; iar activitatea Universității “Babeș-Bolyai” în perioada 1990-2010 este evocată de cerc. șt. III dr. Ana-Maria Stan.

Înainte de orice analiză, se cuvine observat faptul că – dincolo de variațiile ce țin de stilul și propensiunile tematice ale autorilor fiecăruia dintre capitole – volumul se distinge prin coerență, printr-o bună documentare ce reunește multiple surse arhivistice, precum Fondul Ministerului de Externe din Arhivele Naționale Maghiare de la Budapesta, Arhiva documentară a Fundației Jakabffy Elemér din Cluj, Date de la Biroul de Statistică al Universității Babeș-Bolyai, documente, date și lucrări nepublicate și o bogată literatură secundară, printr-o prezentare îngrijită,

ca și prin bogatul fond de ilustrații incluse în text. Dacă imaginile, tabelele și graficele sunt integrate în text, bibliografia folosită de autori este prezentată la final, într-un capitol distinct.

După cum am evidențiat mai sus, volumul este structurat în 11 capitole ordonate cronologic. Se poate desigur discuta dacă o structură tematică nu ar fi fost mai interesantă analitic, dar până la urmă opțiunea autorilor este legitimă având în vedere și caracterul aniversativ al volumului.

Plusurile cognitive pe care le aduce noua monografie a istoriei universității clujene sunt multiple, mai ales prin punerea în circuitul istoriografic a unor informații mai puțin sau deloc cunoscute până acum.

Începuturilor învățământului clujean din ultimele două decenii ale secolului al-XVI-lea, în forma colegiului iezuit, li se consacră în cuprinsul lucrării, un spațiu amplu. Ioan-Aurel Pop prezintă detaliat și foarte bine documentat scurta existență a colegiului iezuit și seminarului de preoți adiacent (datorat zelului Papei Grigore al-XIII-lea și regelui Ștefan Bathory) ajungând la concluzia că, deși “a avut o existență scurtă la finele secolului al-XVI-lea a creat un antecedent notabil și o emulație spirituală în viața Principatului, care nu s-a pierdut niciodată din memoria colectivă”. În afara mențiunii că “pentru elita recunoscută a Transilvaniei, formată din unguri, sași și secui, mai ales pentru catolici, dar și pentru protestanți, colegiul a fost cea mai importantă instituție de învățământ superior” nu găsim nici o informație despre studenții colegiului iezuit.

Principala caracteristică a învățământului clujean în secolul al-XVII-lea a constat în faptul că “viața școlară și instituțiile de învățământ au fost puternic condiționate și determinate de strategiile prozelite și de competiția, nu de puține ori violentă, dintre cele două mari confesiuni: cea catolică și cea reformată”. Sunt prezentate pe larg în cuprinsul lucrării personalitățile culturale de primă mărime care au stimulat dezvoltarea “colegiilor academice” de la Cluj, Alba Iulia și Aiud, “impunând un model de învățământ superior compatibil cu cel din multe universități europene”, dar lipsesc din conținutul capitolului orice referiri la numărul și zonele de proveniență ale studenților. Un subiect de interes ar fi putut fi și structura etnică a studențimii în Colegiul reformat. Sunt menționate numai obligațiile și statutul studenților în cadrul școlii.

Schimbările intervenite în învățământul clujean odată cu includerea Transilvaniei în Monarhia habsburgică au fost semnificative. Cele două procese esențiale care au marcat evoluția învățământului clujean în secolul al-XVIII-lea au fost, în viziunea lucrării: “instaurarea hegemoniei catolicismului și interesul din ce în ce mai accentuat al statului de a controla instruirea tinerilor”. Noul raport de forțe în plan confesional din Transilvania va conduce la un declin din ce în ce mai evident, pe parcursul secolului, al Colegiului reformat din Cluj. Învățământul catolic superior din Cluj a evoluat sub auspiciile ordinilor iezuit, în cea mai mare parte a secolului al-XVIII-lea și piarist (după anul 1773). Dinamica numărului de studenți este analizată de autor atât pentru perioada iezuită cât și pentru vremea

dominată de piariști. Un alt merit al capitolului este acela de a fi evidențiat compoziția etnică și religioasă a studențimii în secolul analizat.

Primele două treimi ale secolului al XIX-lea sunt analizate din perspectiva dezideratului înființării unei Universități la Cluj. Este prezentată evoluția Institutului de Medicină și Chirurgie, care a funcționat de la 1775 neîntrerupt la Cluj, precum și a celor trei școli medii confesionale cu unele cursuri de învățământ superior din oraș: Liceul Piarist, Colegiul Reformat și Gimnaziul Unitarian. De un real interes sunt cifrele care prezintă dinamica numărului de absolvenți ai Institutului de Medicină și Chirurgie, atât chirurghi cât și moașe, fără a fi completate, însă, și de o analiză pe etnii. Autoarea remarcă faptul că ideea academică a supraviețuit la Cluj în mediile confesionale la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, la 1848 vechile conflicte confesionale cedând, însă, teren în fața conflictelor etnice. Astfel "catolicii au sperat în recâștigarea rangului pierdut al Liceului Piarist, acela de școală superioară. Reformații, la rândul lor, au încercat de mai multe ori să întemeieze o universitate reformată (1791, 1843). Sașii evanghelici au vrut și ei o universitate a lor. La români, dezideratul creării unei universități proprii a fost exprimat la Adunarea de la Blaj din mai 1848". Contextul istoric ce a favorizat înființarea universității clujene este analizat onest și obiectiv de autoare în ultima parte a capitolului.

Istoria Universității "Ferenc Jozsef" este pe larg prezentată. În afara cadrului legislativ care a consfințit înființarea universității clujene, sunt analizate alcătuirea corpului profesoral, bugetul alocat universității în perioada de început, complexul de clădiri în care a funcționat inițial universitatea, numărul total de studenți și repartizarea numerică a studenților pe facultăți, dar și dificultățile de început pe care universitatea a trebuit să le depășească. Unul dintre meritele deosebite ale capitolului constă în prezentarea repartizării studenților pe facultăți după religie în anii universitari 1872/1873; 1882/1883; 1892/1893 1902/1903 și 1912/1913 în paralel cu populația Clujului după religie în anii 1880, 1900 și 1910. Deasemenea repartizarea studenților pe facultăți după limba maternă în anii universitari 1892/1893; 1902/1903 și 1912/1913 este consemnată în paralel cu populația Clujului după limba maternă în anii 1880, 1900 și 1910.

Reorganizarea, pe baze românești, a Universității din Cluj după unirea Transilvaniei cu România ocupă un loc important în cuprinsul lucrării. Structura Universității, organizarea științifică și activitatea didactică, implicarea universității în relațiile internaționale, implicarea universitarilor clujeni în activitatea organismelor de stat sau publice, studenții și viața studentescă, inclusiv implicări ale studenților în activități politice în perioada interbelică, sunt prezentate pe larg. La p. 174 este înfățișată configurația etnică a studenților clujeni în cei 21 de ani universitari ai perioadei interbelice, din păcate dinamica modificării acestei configurații nefiind analizată aproape deloc în text. Ultima parte a capitolului este consacrată prezentării activității universității Ferdinand I în refugiul de la Sibiu și Timișoara în perioada septembrie 1940-1945.

Poate cea mai completă și riguroasă analiză din această lucrare a dinamicii studențești este cea realizată în capitolul consacrat Universității regale maghiare “Ferenc József” în intervalul anilor 1940-1944. Numărul total de studenți înmatriculați este prezentat de autor pentru anii universitari 1940/41, 1941/42, 1942/43, 1943/44 și 1944/45. Distribuția pe sexe a studenților este prezentată pentru cele două semestre ale anului universitar 1941/1942, analizându-se în continuare proporția femeilor pe facultăți (p. 196) pentru același an universitar. Pentru același an universitar, 1941/1942, autorul analizează și repartizarea studenților pe confesiuni și, în conterxtul politic dat, distribuția pe facultăți a studenților izraeliți, ortodocși și greco-catolici.

Cele două capitole consacrate perioadei 1945–1959, respectiv Universității “Regele Ferdinand I” (denumită din 1948 Victor Babeș) și Universității “Bolyai” din Cluj contribuie la îmbogățirea cunoașterii istoriei Universității clujene într-o perioadă mai puțin abordată în monografiile de până acum. Pe baza unei riguroase analize științifice a surselor istorice, autorii reconstituie climatul tensionat al perioadei de “tranziție de la democrație la totalitarism” în România. Contopirea celor două capitole într-unul singur și analiza alternativă a informației (având în vedere problematica și structura aproape identică urmărite de autori) ar fi adus cu siguranță un plus de originalitate și de deschidere multiculturală lucrării.

Pentru perioada comunistă se remarcă faptul că în anul universitar 1970/1971 Universitatea clujeană a avut cel mai mare număr de studenți (14.438) și profesori (841) din perioada comunistă. Autorul analizează dinamica numărului de studenți remarcând o creștere a studenților ajungându-se chiar la un spor procentual de 215% în anul 1970 față de anul 1960. Comparând aceste cifre cu procentul creșterii la nivel național al numărului de studenți în aceeași ani constatăm că situația Universității clujene este cu mult mai bună, la nivel național media de creștere fiind de numai 117,58% (de la un total de 67.849 studenți la 147.637 studenți în 1969)⁷. Sunt prezentate statistici pe forme de învățământ, studenți străini, origine etnică dar nu se fac aproape deloc referiri la politica de investiții pentru perioada analizată.

Ampla analiză a anilor 1990-2010 în evoluția Universității clujene se constituie într-o contribuție importantă la îmbogățirea cunoașterii istoriei foarte recente a Universității “Babeș-Bolyai”. Informația este bogată, ilustrată de numeroase grafice, tabele și un număr impresionant de imagini. Meritul indiscutabil al ultimului capitol al monografiei, editate în 2012, constă și în prezentarea dezvoltării instituționale la Universitatea “Babeș-Bolyai” pe – linia de studiu în limba română, cu diversificarea facultăților, diversificarea catedrelor, dezvoltarea specializărilor, apariția și dezvoltarea ciclurilor de studii – studii aprofundate, masterat, doctorat, studii postdoctorale –, colegii și extensii universitare; învățământ la distanță, programe de formare continuă, servicii pentru comunitate; – linia

---

⁷ Cifrele sunt luate din N.N. Constantinescu (coordonator), *Istoria economică a României (1938-1989)*, vol. II, București, Editura Economică, 2000, p. 337, (capitol realizat de Steliana Perț).

de studiu în limba maghiară, și - linia de studiu în limba germană. Aprecierea finală a autoarei, după prezentarea detaliată a evoluției Universității din ultimele două decenii, este aceea că “îmbinând cu succes tradițiile de viață academică locală și națională (...), Universitatea “Babeș-Bolyai” reprezintă un actor major în peisajul educațional științific și cultural al României și al Europei”.

Citatul de mai sus este ilustrativ și în ceea ce privește unul dintre aspectele problematice ale volumului, și anume tendința idilizantă care a condus la eludarea unora dintre controversele și aspectele considerate „negative” din istoria universității clujene. Dacă în ceea ce privește perioada „administrației Marga” ocolirea unora dintre problemele mai delicate – vezi controversele legate de schimbarea denumirii Universității în Universitatea Daciei Superioare – era probabil inevitabilă, este totuși regretabil că nu se discută în detaliu simpatiile legionare ale unor profesori universitari clujeni și chiar aderarea unora dintre aceștia la teoriile eugeniste ale perioadei interbelice (exemplul profesorului Iuliu Moldovan). În prezentarea anilor 1960 și prima parte a anilor 1970 se remarcă aceeași tendință a idilizării perioadei în activitatea Universității. Procentul de creștere a populației studențești la Cluj este, în viziunea autorului, aproape dublu față de media la nivel național.

Extinderea analizelor statistice referitoare la componența etnică, confesională sau regională a studenților Universității și pentru perioadele mai vechi (secolele XVI, XVII, XVIII), abordarea unor aspecte ce țin de analiza financiară: alocarea sau procurarea prin taxe, impozite, donații a fondurilor necesare funcționării și extinderii Universității, politica de investiții în secolul al-XX-lea ar putea fi tot atâtea subiecte de interes ce s-ar cere aprofundate într-o viitoare monografie

Dincolo însă de aceste limite, monografia realizată de colectivul de istorici coordonat de dl. Ovidiu Ghitta reprezintă un moment important în cunoașterea istoriei uneia dintre cele mai importante instituții de învățământ superior din România, Universitatea „Babeș-Bolyai”, și o ștachetă înaltă pentru demersurile similare ale altor universități.

(Mirela Rotaru)

WALTER RÜEGG (ed.), *A History of the University in Europe*, vol. IV: *Universities since 1945*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011, XXIV+635 p.

Volumul IV din *Istoria Universității în Europa* este ultimul din seria începută în 1992 prin publicarea volumului I, dedicat universităților din Evul Mediu. A urmat publicarea volumului II, în 1996, care surprinde istoria universității în Europa epocii moderne timpurii (1500-1800), iar în 2004 a fost finalizat volumul III al colecției, cel care are ca delimitare cronologică perioada secolului XIX și prima parte a secolului XX, până în 1945. Chiar dacă lucrarea